

Výjezdní seminář z obchodního práva
Obchodněprávní judikatura včera, dnes... a zítra?
25. – 27. dubna 2014

Dispozice s částí závodu a působnost valné hromady

Lucie Štěpánová

3. ročník PF UK

Resumé

1. Úvod a cíl práce

Po 1. lednu 2014 prošlo české obchodní právo výraznými změnami. Podnik již není podnikem, ale obchodním závodem, v legislativní zkratce pak pouze „závodem“. Tato terminologická změna je změnou nejviditelnější. Není to změna samoučelná, nyní se pojem obchodního závodu terminologicky jasně odlišuje od pojmu podniku ve smyslu evropského práva¹.

Soustředíme-li se pouze na kapitálové společnosti, je v souvislosti s otázkou dispozice s částí obchodního závodu významná otázka rozdělení pravomocí týkajících se řízení obchodního závodu mezi jeho vlastníky (společníky, akcionáře) a management (představenstvo, jednatele, nově také statutární ředitel a správní rada). Managementu společnosti je přiděleno řízení běžného, každodenního chodu společnosti. Společníci a akcionáři, u nichž zákon nepředpokládá manažerské znalosti, se pak na řízení společnosti podílí tím, že volí management a vstupují do záležitostí společnosti prostřednictvím valné hromady. Působnost valné hromady k takovému zásahu však bývá dána pouze jednání se o rozhodnutí, které zasáhne do právního postavení společnosti nebo zásadním způsobem ovlivní budoucí existenci společnosti.

Dispozicí s podnikem – nově s obchodním závodem – či jeho částí ve smyslu §67a ObchZ a nově NOZ rozumíme jeho převod, nájem, či smlouvy, kterými se podnik nebo jeho část převádí bezúplatně. Autorka se v tomto příspěvku zaměřuje na změny, které v souvislosti s ekifikací zaznamenáme u dvou z těchto dispozic – nájmu, který byl nově nahrazen pachtem a převodu. Práce je založena na rozboru dvou rozhodnutí, v nichž se Nejvyšší soud České republiky zabýval otázkou dispozice s podnikem či jeho částí a dále nastiňuje, zda je možné tato rozhodnutí aplikovat i na dispozice učiněné po 1. lednu 2014. Nejprve se zaměříme na samotné vymezení části podniku v souvislosti s jeho prodejem či nájmem a na souvislost §487 a §67a ObchZ – již před 1. lednem 2014 byly ve výkladu značné nejasnosti a odborná veřejnost volala po zpřesnění. Přinesl NOZ a ZOK zpřesnění, které tyto výkladové

¹ Z pohledu práva Evropské Unie je za podnik považována jakákoli entita, která vykonává hospodářskou činnost (bez ohledu na právní subjektivitu a způsob financování), přičemž za hospodářskou činnost se obecně považuje nabízení zboží a služeb na trhu.

nejasnosti odstraní? Další soudní rozhodnutí se bude týkat nájmu části podniku a souhlasu valné hromady s touto dispozicí. Nastala zde změna v působnosti valné hromady oproti §67a Obchodního zákoníku?

2. Část podniku

V souvislosti s dispozicemi s podnikem nebo jeho částí narážela v minulosti právní praxe na mnohé výkladové problémy a nejasnosti. Jednou z otázek pro dispozici s částí podniku nejzásadnějších je vymezení, co vlastně můžeme za část podniku považovat. Pomohou změny zavedené novými kodexy objasnit některé z těchto otázek a přinesou vyšší míru právní jistoty při takových dispozicích?

Definice podniku v §5 obchodního zákoníku jako věci hromadné, která je souborem hmotných, nehmotných a osobních složek podnikání, je takřka prosta výkladových nejasností. Naproti tomu vymezení, co můžeme považovat za část podniku ve smyslu §67a ObchZ a jaký je vztah tohoto ustanovení k definici části podniku pro účely §487 ObchZ je o mnoho problematičtější. Výkladem, co je částí podniku, k dispozici, k níž je třeba souhlasu valné hromady, se v minulosti zabývali přední odborníci a tuto otázku ve svých judikátech řešil i Nejvyšší soud.

Částí podniku ve smyslu §487 je jeho samostatná organizační složka. Je-li podnik věcí hromadnou, souborem věcí tvořícím určitou organizační strukturu, za část podniku by pak bylo možno považovat část tohoto souboru věcí tvořící samostatnou ucelenou organizační strukturu v rámci celku. V nejrestriktivnějším možném pojetí by takovou organizační složkou byl odštěpný závod, který má navíc vedoucího oprávněného jednat navenek ve věcech odštěpného závodu se týkajících. Petr Čech, který se v jednom ze svých odborných článků zabýval prodejem podniku a vztahem § 67a a §487 ObchZ, k této problematice uvádí, že daná teorie je součástí tzv. organizačního pojetí části podniku, které „*vychází z myšlenky, že vymezuje-li zákon podnik jako soubor (složek podnikání), částí podniku musí být opět je soubor (byť redukováný), a to navíc za předpokladu jeho organizační samostatnosti*“². Ve

²Článek JUDr. Petra Čecha ze dne 22. 11. 2006, Právní rádce.

svém článku však upozorňuje, že se mohou objevit specifické případy prodeje části závodu, ve kterých by se tento výklad nemusel uplatnit.

Nejvyšší soud se ve svém rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 870/2005 Detex vymezil předmět smlouvy o prodeji části podniku. Jednou z otázek, které Nejvyšší soud v souvislosti s tímto případem posuzoval, bylo, zda byl obchodní podíl převeden smlouvou o prodeji části podniku. Mezi společnostmi A a B byla uzavřena smlouva o prodeji části podniku. Podnik byl rozdělen do několika hospodářských středisek, součástí jednoho z nich byl zmiňovaný obchodní podíl. O tomto hospodářském středisku se neúčtovalo samostatně, ale jelikož bylo součástí hospodářského střediska vedení společnosti, účtovalo se o něm v rámci tohoto hospodářského střediska.

Nejvyšší soud k této otázce uvedl, že *„je nezbytné, aby předmětem smlouvy o prodeji byla taková část podniku, která tvoří jeho samostatnou organizační složku. Za samostatnou organizační složku lze pokládat takovou část podniku, u níž je vedeno samostatně (odděleně) účetnictví, týkající se této organizační složky, z něhož především vyplývá, které věci, jiná práva, popřípadě jiné majetkové hodnoty slouží k provozování této části podniku... V uvedeném smyslu proto bude samostatnou organizační složkou podniku zejména odštěpný závod, popřípadě jiná organizační složka, která se zapisuje do obchodního rejstříku. Předmětem smlouvy o prodeji podniku však mohou být i jiné organizační složky podniku, které se nezapisují do obchodního rejstříku a které mohou být různě nazvány, např. závod, provoz apod., podmínkou však je, aby šlo o složku samostatnou ve výše uvedeném smyslu, přičemž nemusí jít o složku oprávněnou svým vedoucím jednat navenek ve věcech jí se týkajících, jako je tomu v případě odštěpného závodu.“³*

Nejvyšší soud tedy v této argumentaci odmítl pojetí, že organizační složkou rozumíme pouze odštěpný závod nebo jinou organizační složku zapsanou do obchodního rejstříku. Dokonce nevyžaduje, aby vedoucí organizační složky měl oprávnění jednat za tuto složku navenek. Komentář k ObchZ uvádí, že ani vedení odděleného účetnictví o části podniku nelze považovat za podmínku „sine qua non“ pro určení, zda se jedná o část podniku ve smyslu §487 ObchZ. Podstatnější než to, zda je o organizační složce vedeno samostatné účetnictví,

³Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 870/2005

je, zda by o ní být vedeno mohlo, ale společnost jej o ní z jakéhokoli důvodu nevede. Vymezení organizační složky ve smyslu §487 ObchZ je tedy stanoveno celkem široce.

Ustanovení upravující v novém kodexu převod obchodního závodu se použijí i na převod části závodu, stejně jako tomu bylo u daných ustanovení v obchodním zákoníku. Zákodárce převzal definici části závodu z obchodního zákoníku v zásadě nezměněnou, výkladové problémy tedy zůstávají a další upřesnění budou záviset na judikatuře⁴. Názory na to, zda neměl zákonodárce vymezení části obchodního závodu více upřesnit, se mohou lišit. Na jedné straně lze argumentovat vyšší právní jistotou, která by byla dána podnikateli při využití daného smluvního typu pro převod části závodu v případě její bližší zákonné specifikace, na druhé straně je třeba uznat, že je velmi těžké vymyslet univerzální definici části závodu, která by byla aplikovatelná na všechny jednotlivé případy takových převodů. Nadále tedy bude nutné chápat část závodu teleologicky jako celek, který je v případě svého oddělení od závodu schopný samostatné ekonomické existence.

3. Souhlas valné hromady při převodu části podniku

Převody podniků nově nebudou probíhat na základě smlouvy o prodeji podniku obsažené v Dílu III obchodního zákoníku⁵, ale prostřednictvím smlouvy o koupi obchodního závodu, která není konstruována jako samostatný smluvní typ, ale je pouze zvláštním typem smlouvy kupní, zařazené do Části IV, Hlavy II Nového občanského zákoníku. Smlouva o koupi podniku se obecně řídí ustanoveními o koupi a dále speciálními ustanoveními vztahujícími se na koupi podniku, které nalezneme v § 2175 a následující. Díky tomu, že není třeba přidávat obecná ustanovení pro zvláštní smluvní typ, je právní úprava zpřehledněna a zjednodušena. Změny terminologické a systematické však nejsou změnami jedinými.

Právní teorie i praxe se nezabývá vymezením části podniku pouze co se týče výkladu §487, ale také § 67a, který je pro prodej části podniku neméně důležitý. Ustanovení § 67a se nevěnovalo závazkovým vztahům, ale prodeji (části) podniku z pohledu jeho vnitřní správy.

⁴Článek Mgr. Ondřeje Preusse ze dne 13.9.2013, portál Obczan.

⁵Zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

V případě, že nebude souhlas valné hromady k takové dispozici udělen, je důsledkem relativní neplatnost smlouvy o převodu (části) závodu (srov. §48 ZOK).

Problematiku, kterou dříve upravoval §67a najdeme nově v § 190 ZOK upravujícím působnost valné hromady společnosti s ručením omezeným a § 421 ZOK upravujícím tuto působnost v akciové společnosti. Toto ustanovení nyní obsahuje výrazné změny oproti předchozí úpravě, pro účely této práce se zaměříme pouze na změny ve vymezení části závodu.

Dle ustanovení §67a byl souhlas valné hromady vyžadován k uzavření smlouvy, „*na jejímž základě dochází k převodu podniku nebo jeho části*“⁶. Část podniku pro účely §67a nebyla v zákoně blíže specifikována. Dle §487 lze převést část podniku, která tvoří samostatnou organizační složku. Petr Čech v již zmíněném článku uvádí, že „*a contrario tím zákonodárce předpokládá, že pro jiný účel zákona může existovat i část podniku, která samostatnou organizační složku netvoří. Kdyby byla částí podniku pojmově vždy jen samostatná organizační složka, byl by dovětek v §487 obchodního zákoníku nadbytečný, resp. by jej bylo třeba zopakovat rovněž v hypotéze § 67a obchodního zákoníku.*“⁷ Z tohoto výkladu Čech dovozuje závěr, že část podniku ve smyslu §67a byla chápána širěji než část podniku pro účely §487 a že úprava obsažená v §67a se tak uplatnila na širší okruh převodů částí podniků než na ty převáděné pomocí zvláštního smluvního typu dle §487.

Protichůdný, v odborné literatuře se objevující názor je názor V. Pihery, který dochází k závěru, že valná hromada by měla rozhodovat pouze o uzavření těch smluv, které „*se týkají části podniku jako samostatné hospodářské složky*“⁸. Autor však přesně nespecifikuje, zda když hovoří o hospodářské složce, má na mysli část podniku odpovídající složce organizační. Pihera klade velký důraz na právní jistotu při dispozicích s částí podniku a na hospodářskou samostatnost takovéto části.

⁶Ustanovení 67a zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku.

⁷Článek JUDr. Petra Čecha ze dne 22. 11. 2006, Právní rádce.

⁸ Judikát Nejvyššího soudu ČR 29 Odo 1060/2006.

Nejvyšší soud se k této otázce vyjádřil také ve svém judikátu 29 Odo 1060/2006, v němž dovodil, že „s ohledem na požadavek právní jistoty osob ustanovením § 67a ObchZ dotčených – není důvod, aby pojem „podnik nebo jeho část“ byl pro účely zmíněného ustanovení vykládán jinak než v ustanoveních § 476 a 487 (resp. § 488b a 488i) ObchZ“⁹. Ustanovení §67a tedy poskytuje ochranu vlastníkům společnosti v případech v tomto ustanovení taxativně vypočtených a za předpokladu, že se bude jednat o smlouvu týkající se takové části podniku, která tvoří organizační složku a není z hlediska majetkové struktury společnosti bezvýznamná.

Zákon o obchodních korporacích v kogentních ustanovení §190 a §421, která vymezují minimální působnost valné hromady, jasně stanoví, že do působnosti valné hromady patří rozhodování o převodu takové části závodu, „která znamená podstatnou změnu dosavadní struktury závodu, nebo podstatnou změnu v předmětu podnikání nebo činnosti společnosti“¹⁰. Není tedy třeba vyžadovat souhlas valné hromady při převodu jakékoli části závodu, ale pouze takové části, která znamená pro obchodní společnost podstatnou změnu. Tím se ustanovení definující část závodu v §190 a §421 ZOK dle názoru autorky přiblížilo výkladu části závodu podle §2183 NOZ. Tato změna přináší dostatek jistoty pro vlastníky společnosti – nadále budou mít kontrolu nad takovými převody závodu, které významně ovlivní jeho současnou či budoucí existenci, na druhé straně bude zjednodušen proces převodu takové části závodu, která netvoří jeho podstatnou část. Toto ustanovení dle názoru autorky plně odpovídá smyslu úpravy a je v souladu s judikaturou předchozích let. Z těchto důvodů autorka hodnotí změnu pozitivně.

4. Nájem části podniku

Dle §67a bylo třeba získat souhlas valné hromady ke smlouvě, „na jejímž základě dochází k převodu podniku nebo jeho části, ke smlouvě o nájmu podniku nebo jeho části a ke smlouvě zřizující zástavní právo k podniku nebo jeho části“¹¹.

⁹ Judikát Nejvyššího soudu ČR 29 Odo 1060/2006.

¹⁰ Paragrafy zákona č. 90/2012, o obchodních korporacích.

¹¹ Ustanovení 67a zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku.

Otázkou souhlasu valné hromady s nájmem podniku se Nejvyšší soud zabýval ve svém výše citovaném rozhodnutí 29 Odo 1060/2006. Navrhovatelka předložila valné hromadě ke schválení smlouvu o nájmu části podniku a jednou z otázek, o nichž se vedl soudní spor bylo, zda zde byla dána působnost valné hromady ke schválení takovéto smlouvy. Odvolací soud judikoval, že aby bylo k uzavření smlouvy o nájmu části podniku nutné získat souhlas valné hromady, muselo by být možné definovat předmět této smlouvy jako soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání sloužících k provozování podniku ve smyslu § 5 odst. 1 ObchZ. Podle odvolacího soudu nebyla předmětná smlouva smlouvou o nájmu části podniku ve smyslu § 488i ObchZ a valná hromada tak nebyla oprávněna o uzavření smlouvy rozhodovat. K této otázce Nejvyšší soud dále uvedl, že *„ustanovení § 67a ObchZ neposkytuje ochranu akcionářům ve vztahu k jakýmkoli dispozicím s majetkem společnosti (byť splňujícím podmínku spočívající v podstatném ovlivnění další činnosti), nýbrž právě jen v případech v tomto ustanovení taxativně vypočtených“*.

Smlouva o nájmu podniku byla smlouvou uvedenou v §67a ObchZ, a tedy smlouvou, pro jejíž uzavření bylo třeba souhlasu valné hromady. Zákon o obchodních korporacích již v ustanoveních upravujících působnost valné hromady smlouvu o pachtu obchodního závodu neuvádí jako smlouvu, kterou by bylo možno uzavřít pouze s předchozím souhlasem valné hromady. Tento judikát je tedy pro použití dle nové úpravy relevantní jen zčásti. Část rozhodnutí vyjadřující se k otázce vymezení části podniku, k dispozici s níž je třeba souhlasu valné hromady, bude použitelná i pro účely posuzování vztahů dle nové právní úpravy. Nově však pouze v souvislosti s prodejem obchodního závodu, jelikož pacht obchodního závodu již není dispozicí, pro kterou by Zákon o obchodních korporacích vyžadoval souhlas valné hromady.

5. Závěr

Nejpodstatnější změnou, ke které došlo v souvislosti s přijetím nové legislativy v oblasti působnosti valné hromady při schvalování dispozic s podnikem či jeho částí je dle názoru autorky odebrání rozhodování o nájmu (pachtu) závodu či jeho části z této působnosti. Uvedený judikát 29 Odo 1060/2006 tedy nadále nebude aplikovatelný na smlouvy o pachtu (části) závodu, ale pouze na smlouvy o jeho koupi. Pacht (části) závodu je dispozicí, která

významně ovlivňuje fungování společnosti, dle názoru autorky je tedy otázkou, zda by jejím vlastníkům nemělo být ponecháno právo o takovéto věci rozhodnout. Pro akcionáře a společníky, kteří budou mít obavy, aby se o takto důležitých otázkách nerozhodlo bez jejich souhlasu, zde stále zůstává možnost svěřit takové rozhodnutí do působnosti valné hromady prostřednictvím společenské smlouvy či stanov.

Části podniku, rozhodování o dispozici s níž je zákonem svěřeno valné hromadě, je nyní jasně vymezena jako část podstatná. Zákoně vymezení části podniku se tak více přiblížilo vymezení části podniku pro účely smlouvy o koupi části obchodního závodu. Dle názoru autorky tak bude nově možné aplikovat i judikáty upravující vymezení části podniku pro účely smlouvy o koupi podniku.

6. Zdroje

Zákony

Zákon č. 90/2012, o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).

Zákon č. 89/2012, občanský zákoník.

Zákon č. 513/1991, obchodní zákoník.

Literatura

Štenglová, Havel, Cileček, Kuhn, Šuk: Zákon o obchodních korporacích. Komentář., Nakladatelství C. H. Beck, s.r.o., 2013

Internetové zdroje

Článek doc. JUDr. Karla Marka, CSc. ze dne 25.3.2009, Právní rádce.

<http://pravniradce.ihned.cz/c1-36435280-smlouva-o-prodeji-podniku-a-o-najmu-podniku>

Článek Juraje Alexandera ze dne 31.5.2007, iPravnik.

http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obchodni-pravo/art_4992/prodej-podniku-souhlas-akcionaru-a-vyklad-67a-obchz.aspx

Článek Mgr. Ondřeje Preusse ze dne 13.9.2013, portál Obczan.

<https://www.obczan.cz/clanky/ke-smlouve-o-prodeji-podniku-ci-jeho-casti-v-case-rekodifikace>

Článek JUDr. Petra Čecha ze dne 22. 11. 2006, Právní rádce.

<http://pravniradce.ihned.cz/c1-19808060-vymezeni-casti-podniku-a-pusobnost-valne-hromady>